

aspekta tadašnja *njihova*) pitanja, na *svoja* jesu. Ondašnja je, naime, kritika bila u mnogočemu u pravu, ali donekle i manjkava. Stoga je ova knjiga jedan korak dalje u re/valorizaciji re/valorizacije *svojih, njihovih i naših* odgovora. Kako u prošlim, tako i u modernim vremenima, nije zgorega – kao da u radićevskom duhu poručuje ova knjiga – mudro učiti iz točnih odgovora jednoga drugog vremena, pa i ne tako davnoga.

Uz potporu nekoliko priloga (dokumenti), sažetka na engleskom jeziku, popisa izvora i literature, kazala osobnih imena, geografskoga kazala te bilješke o autoricama, ova vrlo zanimljiva i lijepo pisana knjiga prijeko je potrebno i poželjno štivo za etnologe, povjesničare, istraživače hrvatske socijalne, kulturne i političke prošlosti, povijesti znanosti, političare, studente.

Jadranka Grbić

Radoslav Katičić: *Božanski boj – tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*

Zagreb: Ibis grafika, 2008., 378 str.

Kao prvi dio zamišljene trilogije, knjiga akademika Radoslava Katičića "Božanski boj" uvodi nas u tematiku rekonstrukcije mitološkog svjetonazora Slavena/Hrvata u razdoblju prije prihvaćanja kršćanstva. Ovaj uvaženi slavist, indolog i filolog s adresom u Beču bavi se tom problematikom već posljednjih tridesetak godina. No, kako i sam piše, tek u posljednjih nekoliko godina ideja o sintezi nesređenog materijala skupljanog desetljećima počinje se ostvarivati. Tome je vjerojatno uvelike pomogla i sama fizička prisutnost autora na terenu i mnogim mjestima koja se opisuju u knjizi, što u konačnici tekstu daje i čvrstu empirijsku podlogu. Knjiga "Božanski boj", iako većinom govori o mitskim zbivanjima, zapravo je vrlo utemeljena analiza i rekonstrukcija tekstova sakralnog pjesništva naših predaka koji su se njima služili u obredne svrhe. Religijski aspekt bio je sastavni dio života naših predaka, ako ne i jedan od najvažnijih. U nedostatku pisma, usmena predaja je temelj svake interakcije čovjeka i prirode, a obredni tekst služi kao poveznica između čovjeka i bog(ova) –

daje poznavatelju tog teksta moć upravljanja nad silama prirode, autoritet utišavanja gnjeva natprirodnog, a ujedno i objašnjava sve ono što se ne može objasniti. U pravnom smislu, obredni tekst služi i kao element legalističkog udomaćivanja naroda pri naseljavanju novih prostora i zemalja budući da ista osoba (svećenik, druid, žrec) ima i pravni autoritet da novi teritorij proglasi i službeno zaposjednutim.

Samu rekonstrukciju sakralnih tekstova Katičić većinom temelji na radovima i metodama Rusa Vjačeslava Vsevolodoviča Ivanova i Vladimira Nikolajeviča Toporova koji su se pak u svojim istraživanjima pozvali na manje poznatu knjižicu o zelenom Jurju Višnje Huzjak, ravnateljice Muzeja Turopolja 60-ih godina 20. st. "Božanski boj" sastoji se od deset poglavlja od kojih su neka već prije objavljena kao zasebni članci u stručnoj literaturi, ali ovako sklopljena čine jednu vrlo smislenu cjelinu. U uvodnim poglavljima Katičić prikazuje i tumači radove Natka Nodila i Petra Skoka koje duboko cijeni, ali ih također smatra nedovršenima, a ponekad i netočnima u određenom kontekstu. Prvo poglavlje – "Čudesno drvo" – u određenom je smislu osnova za razumijevanje svjetonazora starih Slavena. U njemu se objašnjava trodijelni izgled poznatoga stabla svijeta (*arbor mundi*) gdje na nebeskome suhom vrhu stoluje orao, oko debla, zemaljskog svijeta, kruže pčele, a na dnu, pri korijenu, u svijetu podzemlja, vreba zmija. Katičić tu donosi i dijelove pjesama s ruskoga jezičnog područja koje gotovo identično u svojim stihovima prizivaju ovu mitsku sliku. "Čiji to dvor stoji na gori" obredno je pitanje o kojem govori drugo poglavlje. U njemu slijedi opis bogatog dvora koji se nalazi navrh gore i sjedište je gromovnika Peruna. Slavenska predaja o bogu Velesu, protivniku Perunovu, tema je poglavlja "Ljuta zvijer" koje donosi i opis Jaroslavske legende, manje poznatog izvora o ruskim poganskim korijenima. Slijedeće poglavlje na temelju fragmenata svetih pjesama detaljno opisuje mjesto i način sukoba koji se odvija između Gromovnika i Zmije. Budući da se autor ovdje ponajviše oslanja na bjeloruske izvore, u tom kontekstu zanimljiv je njihov način predaje koji se oslanja na opis mjesta vrlo bliskoga i narodu poznatoga gdje se odvija neka natprirodna drama, u ovom slučaju mitski boj. *Črt*, u prijevodu "vrag", riječ je o kojoj s etimološkog stajališta govori poglavlje "Uz rub Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika". Iako je raširena u zapadnoslavenskim i istočnoslavenskim jezicima, za ovu se riječ smatralo da nema potvrde na južnoslavenskom prostoru, no

autor donosi malo drugačije tumačenje Olega Nikolajeviča Trubačova. Ovdje se također osvrće i na glagol *opsočiti* koji znači "okružiti", a koji je po njegovu mišljenju u spomenutom rječniku pogrešno protumačen. Za razliku od isključivo filološkog pristupa rekonstrukciji tekstova u većini prvog dijela knjige, Katičić kasnije uvodi i etnološke elemente te toponimiju i toponomastiku kao dodatne čimbenike koji mogu potkrijepiti ono što je rekonstruirano u tekstu. Jedna od zanimljivosti ove knjige jest i vrlo vidljiva i neprestana interakcija tekstualnog i fizičkog svijeta, koji se prožimlju i sukobljavaju stvarajući neke nove realnosti. Naime, u poglavlju "Perunovo svetište nad Mošćenicama u svjetlu toponimije i topografije" Katičić opisuje područje iznad Mošćenica u kontekstu gotovo savršenog uklapanja u mitsku sliku svijeta kako su je vjerojatno sebi predočavali stari Slaveni. Njegova interpretacija toga specifičnog prostora temelji se dijelom na terenskim istraživanjima provedenim u suradnji s Odsjekom za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, što je opet iznjedrilo, u krugu međuzavisnih događanja, i materijalno ostvarenje Katičićevih riječi u obliku "Mitsko-povijesne staze Perun – Trebišća" otvorene 2009. godine upravo na izvornom lokalitetu Trebišća. Vrlo slična situacija utjelovljenja i rekonstrukcije temeljene na izvorima vjerojatno će se dogoditi i u Žrnovnici kod Splita o kojoj nam Katičić priča u poglavlju "Perunovo svetište nad Žrnovnicom kod Splita". Još jednu "terensku" priču donosi nam posljednje poglavlje – "Veles kao Vrtra ispod Povila kod Novoga Vinodolskog" – u kojem autor opisuje svoj doživljaj slike moćnog izviranja rijeke Žrnovnice iz stijene koje ga je trenutačno podsjetilo na slike iz vedskog himna u kojima se taj prizor opisuje s gotovo identičnim motivima i detaljima – u ovom slučaju nije Indra već Perun taj koji silnim udarcem oslobađa vodu iz dubine planine.

Nikako ne smijemo zaboraviti spomenuti i vrlo vrijedne nagrade kojima se ova knjiga okitila, što pokazuje kako je vrlo brzo nakon tiskanja prihvaćena s podjednakim uvažavanjem i od struke i od laika. Tako je "Božanski boj" po sudu Društva hrvatskih književnika proglašen najboljom knjigom 2008. godine i dodijeljena mu je nagrada "Judita", a ubrzo nakon toga Radoslav Katičić postao je i dobitnikom nagrade Matice hrvatske za znanost "Oton Kučera".

Ovim djelom otvorena je nova dionica istraživanja slavenske mitologije na hrvatskim prostorima, a ujedno je, kroz nešto jaču medijsku

popraćenost tekućih znanstvenih aktivnosti, potaknuto zanimanje i šire javnosti za ovakvu vrstu tematike. U svjetlu svega toga, ne preostaje nam drugo nego uz šetnju Mitsko-povijesnom stazom kod Mošćenica pričekati izdavanje ostatka triptiha – prvo knjige "Zeleni lug", a onda i hrvatskog izdanja već na njemačkom otisnutog djela "Gazdarica na vratima".

Tibor Komar

Tihana Petrović Leš, ur.: *Etnolog Vitomir Belaj. Zbornik radova povodom 70. rođendana Vitomira Belaja*

Zagreb: FF press, 2009., 411 str.

Zbornik Etnolog Vitomir Belaj. Zbornik radova povodom 70. rođendana Vitomira Belaja, urednice Tihane Petrović Leš, okuplja priloge autora različitih struka – etnologa i kulturnih antropologa, arheologa, povjesničara umjetnosti, povjesničara književnosti, lingvista, fotografa – pozvanih da obilježe rođendan i dugogodišnji rad profesora Vitomira Belaja.

U tekstu "Nestvarna slika u zrcalu nije trajala ni jedan cijeli dan... (skica za zrcalnu autobiografiju)" sam slavljениk iznosi crtice iz vlastitog života upoznavajući nas s pojedinim njemu važnim detaljima, inače u službenim biografijama skrivenim. Ocrtavajući tako detalje iz svog djetinjstva i mladenaštva, školovanja, profesionalnog rada i osobnog života, autor čitateljima istovremeno otkriva i svoje viđenje širega društvenog konteksta. Službeniju stranu biografije nude dva priloga koja slijede. Nedjeljka Paro uredila je "Popis radova Vitomira Belaja" u kojem donosi cjelokupni popis znanstvenih, popularnih i stručnih radova, prijevoda i uredničkih poslova, dok Milana Černelić u tekstu "Etnolog Vitomir Belaj" prikazuje njegov nastavni i znanstveni rad te ostale djelatnosti, funkcije i priznanja. Autorica naglašava kako rad profesora Belaja predstavlja "izniman doprinos razvitku i napretku kako etnološke znanosti u cjelini, tako i Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju" te dodaje kako "nije nimalo manje važan niti njegov doprinos razvitku i napretku Sveučilišta i humanističkih znanosti uopće na širem nacionalnom planu" (84).